

Вида Матјан, Игре и пјесме Доброте и Шкаљара

Музичко стваралаштво у Боки знатно заостаје иза релативно богатог народног и умјетничког књижевног наслеђа. Истина, први помени инструменталне музике налазе се у архивским књигама из друге половине XV вијека. У читавом средњем вијеку умјетничка музика код нас је била готово у цјелици везана за цркву. Интересантно је напоменути да су цркве у Котору и Боки (у том периоду, а и касније) имале око 15 оргуља. Упоредо са овим развијала се и вокална црквена музика. Већ у другој половини XVII вијека појављује се запажен и опширан музички опус Крста Ивановића — Будвашина.

Тек оснивањем Српског пјевачког друштва „Јединство“ 1839. год. и Которског дувачког оркестра 1842. године, почиње интензивнији рад на ширењу музичке умјетности у Боки. Хоровања „Јединства“ Шпиро Јововић, компоновао је неколико пјесама Љубе Ненадовића и Риста Милића, Шпиро Огњеновић нам је оставио неколико црквених и народних композиција. Овдје можемо убројити и Јова Кадију, хоровању „Јединства“, који је компоновао неколико црквених и народних пјесама, затим Владимира Боберића и др.

Први школовани музичар који је у својим композицијама користио фолклорне мотиве из Боке био је двогодишњи учитељ музике и диригент Дионисије де Сарно. Овај способни и вриједни музичар компоновао је много пригодних пјесама наших домаћих аутора, као и Црногорску химну, Перашке пјесме, Бранково коло, Балканску царицу и др. Затим се као вриједни диригенти спомињу Багатела, Томас и Антун Хомен. Сви су они остварили по неколико запажених композиција.

Међу поменутих музичарима који су се бавили композицијом, као и оним који су били диригенти и музички педагози, видно и истакнуто мјесто заузима Вида Матјан, професор музике, педагошки савјетник и почасни члан Савеза музичких умјетника Југославије.

Рођена прије 90 година у Љубљани, гдје је у родитељском дому још у најранијем дјетињству упознала сву љепоту вокалне и инструменталне музике, определијелила се за звање професора и наставника музике. Упоредо са школовањем у гимназији похађа музичка предавања у Глазбеној матици, да би по завршеном школовању у Љубљани наставила Музичку академију у Бечу. Због ратних прилика прекида школовање у Бечу да би га 1930. год. наставила у Београду. Послије завршене Академије 1935. па до 1941. год. даје приватне часове и у свом дому отвара неку врсту приватне музичке школе. Послије бомбардовања Београда и оштећења стана прелази 1941. године у Котор, гдје јој је супруг већ био запослен.

Одмах послије рата 1945. године почиње са радом „Приватна музичка школа Вида Матјан“ која је од 1. априла 1947. год. израсла у Државну музичку школу. Године 1949. Вида Матјан постаје директор Музичке школе у Котору и на тој дужности остаје пуних 20 година. Овдје долази до изражаја њено широко музичко образовање, педагошки такт и пословични смицао за рад и организацију.

Као композитор и педагог већ 1948/49. шк. год. почиње музичко-сценску адаптацију дјечје игре „Шумска бајка“, затим „Слике из дјечјих прича“, а на стихове Бранка Ђопића са својим ћацима изводи своју веома успјелу сценску адаптацију „Лежева кућица“; послије ових нижу се: „Замчић — Чарлачић“, те „Весела шумска ноћ“ (на текст Милоша Милошевића), које је без сумње једно од најстудиознијих и најбољих музичких остварења проф. Матјан.

О овим, као и осталим композицијама, најласкавије се изразила наша стручна и дневна штампа, о чему говоре и многобројна друштвена признања.

Доласком у Боку пажњу јој привлачи љепота бокељског фолклора, нарочито народне ношње, пјесме, обичаји и игре. Вида Матјан је, као мало ко прије ње, приступила проучавању народних напјева и игара. Плод тог њеног дугогодишњег рада је и књига „Игре и пјесме Доброте и Шкаљара“.

У првом дијелу ове књиге су „Свадбене игре из Доброте“. Ту спада свадбено коло звано „Јекавица“ (протезалица), које се игра уз пјесму „Вино пију браћа Доброћани“. Аутор је дао ноте ове познате добротске пјесме, као и детаљан опис игре, те нацрте или графичке приказе кола. Друга игра „Шеталица“ (отворено коло) обрађена је на исти начин.

Веома је занимљиво старо „Добротско коло“ (поскочица) која се игра на свадбама и на разним мјесним свечаностима. Аутор је и код овог кола дао исцрпан опис игре, коју играју младићи и дјевојке, као и ноте народне пјесме из Доброте:

„Теке сјајна удри зора,
усред моме бистром оку
једрећ вјетром преко мора
ја угледах славну Боку“ ...

Интересантна је и стара народна игра, по свој прилици донесена из Босне. Данас се игра само у Добротин, а зове се „Бос'нка“ или „На бос'нску“. Писац наглашава да је „мелодија стара, аутентична, али су измијењене њене ријечи“. Велика је штета што ријечи ове пјесме нијесу сачуване.

Добри познаваоци народних обичаја кажу: „Стари добротски обичаји били су да заручен момак прије вјенчања иде на море. До женидбе он је на мору састављао и драгој слао пјесме, па ако су биле добре, народ их је прихватао као народне и пјевао на мелодије разних добротских игара“. Ово се коло изводи на три начина. Први текст гласи:

„Тихо дува вјетар с горе
и миљушка сиње море,
ој таласи галасајте
даље бродити мој тјерајте,
код мога ме чека дома
заручена скоро мома.

Њојзи носи прстен златни
преко мора саковати“ ...

И код овог дијела игре аутор је дао одговарајуће ноте, као и детаљан опис радње појединих парова. Други текст ове игре гласи:

„Јаворе зелени, што под гором стојиш
кажи право мени за кога се гојиш,
гојиш ли се за ме, ил' за брата мога,
кажи право мени, жеље срца свога.

Одићу по св'јету, а касно ћу доћи
ал' се тебе, вило, нећу нигда проћи.
Ни тебе ма вило, ни твоје љубави
јер ми срце моје одавна затрави“ ...

Други дио ове књиге чине „Свадбене игре из Шкаљара“. „Шкаљарско коло са поскочницом“ спада у ред затворених свадбених игара. Коло се одликује живом игром, особито код ријечи „Опет скочи да скочимо“. Коло је састављено од младића с лијеве, и дјевојака с десне стране. Сви играчи се држе за руке. Коло води коловода и то улијево, а током игре прелази и на десно — наизмјенично. „Док се коло креће, искочи играч и не мијењајући корак, иде средином кола до изабране играчице, тресне два пута дланом о длан као позив да игра. Играч и игра-

чица ухвате се за десне руке, лијеве подбоче и у средини кола изводе пар фигура из — Шкаљарске игре — корацима кола.“ Све се ово изводи по сљедшим ријечима пјесме:

„Кради Кајо мајци руво
ја ћу бабу вране коње
да бјежимо мјесту моме.

Ја бих луно с тобом пошла
ал' је у гору тихи славуј,
Славуј ће ми браћи казат
па ће мене мајка карат.
Опет скочи да скочимо“ . . .

Док играчи у средини играју, коло се несметано креће, а играчи се мијењају. Мелодија ове пјесме је веома стара, а ноте је забиљежио и аутор ове књиге. Ово коло се играло уз лијерицу, а данас уз пратњу тамбуре и хармонике.

Врло је карактеристична и интересантна тзв. „Шкаљарска игра“ која се играла у давним временима — о свадбама, крсним славама, Божићу итд. Писац је у књизи зналачки представио развој и ток игре, графички и са нотама.

Народна игра „Лале-Лако“ је стара игра која се осим у Шкаљарима играла и у Морићу, Бјелским Крушевицама и херцеговским селима. Истина, ријечи су понегађе различите, али је смисао углавном исти, а вјероватно и мелодија. И за ову игру аутор је приложио потребне ноте и детаљан опис.

Аутор проф. Вида Матјан приложила је овој интересантној књизи неколико лирских пјесама из Доброте, махом до данас необјављених.

Др Милош Милошевић написао је поговор овој књизи, који представља својеврсну студију о старим играма и пјесмама, не само Доброте већ и читавог которског базена.

Књига проф. Вида Матјан је, по нашем мишљењу, први студиознији подухват приказивања и оживљавања наших старих пјесама и игара. Нека ово веома успјело дјело буде подстрек млађим генерацијама музичких посленика да што дубље убу у народ и проуче ово још неистражено народно благо.